

BARIERELE ÎMM-URILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CALEA INOVĂRII

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.2-69.12>

CZU: 334.72.012.63/.64+001.895

Doctor în economie, conferențiar cercetător **Alexandra NOVAC**E-mail: alecsandra_novac@yahoo.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4158-4917>

Institutul Național de Cercetări Economice, ASEM

BARRIERS TO INNOVATION IN MOLDOVA'S SMEs

Summary. SMEs play an important role in any country's economy by contributing to job creation, innovation and value-added generation. However, despite the recognition of the important contribution of SMEs to the economy, there are a number of major barriers to innovation that prevent SMEs from developing. This paper aims to identify some important innovation barriers perceived by domestic SME entrepreneurs, as well as their perception of the changing trends in this field in recent years. The research is based on a mixed approach, using both primary and secondary data: statistical analysis and international rankings; the results of surveys and interviews with entrepreneurs from the small and medium-sized business sector, carried out and implemented over the last 8 years, with the participation of the authors; critical analysis and generalization of specialty literature, analytical materials; comparison; synthesis. The research results reveal that the innovation activity of SMEs remains rather modest, entrepreneurs facing a mix of internal and external problems. At the same time, entrepreneurs have not noticed essential changes in the last decade in terms of innovation development and implementation.

Keywords: innovation, barriers, small and medium-sized enterprises, Republic of Moldova.

Rezumat. ÎMM-urile joacă un rol important în economia oricărei țări, contribuind într-un mod semnificativ la crearea locurilor de muncă, la inovare și generarea de valoare adăugată. Cu toate acestea, în pofida recunoașterii contribuției importante a ÎMM-urilor în economie, există un șir de bariere majore în calea inovării care împiedică ÎMM-urile să se dezvolte. Prezentul articol își propune să identifice barierele principale sesizate de antreprenorii din ÎMM-urile autohtone, precum și percepția lor privind tendințele de modificare a acestui domeniu în ultimii ani. Cercetarea se bazează pe o abordare mixtă, folosind atât date primare, cât și date secundare: analize statistice și ale clasamentelor internaționale; analiza rezultatelor chestionărilor și interviurilor cu antreprenorii din sectorul businessului mic și mijlociu, realizate și implementate pe parcursul ultimilor opt ani cu participarea autorilor; analiza critică și generalizarea literaturii de specialitate, materialelor analitice; compararea; sinteza. Rezultatele cercetării relevă că activitatea de inovare a ÎMM-urilor rămâne destul de modestă, antreprenorii confruntându-se cu un set de probleme de ordin intern, dar și extern. Totodată, antreprenorii nu au sesizat schimbări esențiale în ultimul deceniu în ceea ce privește elaborarea și implementarea inovațiilor.

Cuvinte-cheie: inovare, bariere, întreprinderi mici și mijlocii, Republica Moldova.

INTRODUCERE

Rolul substanțial al inovării în calitate de catalizator al creșterii economice a fost cercetat pe larg în literatura de specialitate. Totuși, există mai mulți factori care împiedică companiile să implementeze sau să dezvolte inovații, ceea ce ar putea să le reducă șansele de succes pe piața locală sau internațională. Astfel, devine imperios ca studiile axate pe subiectul inovării să analizeze și evalueze barierele și caracteristicile factorilor care împiedică inovarea, fapt ce poate servi drept sursă de informare pentru elaborarea documentelor de politici privind impulsivitatea activității de inovare și eliminarea barierelor cu care se confruntă întreprinderile.

Studiul își propune să identifice și să examineze barierele semnificative în domeniul inovării evidențiate de către antreprenorii din ÎMM-urile autohtone în cadrul anchetelor de chestionare. De asemenea, articolul analizează atitudinea acestor antreprenori față de tendințele recente de schimbare în domeniul respectiv, în ultimii ani.

SURSE DE DATE ȘI METODE UTILIZATE

Cercetarea se bazează pe o abordare mixtă, fiind folosite atât date primare, cât și date secundare. Metodele și tehnicile de cercetare principale utilizate în această lucrare includ: analiza critică și generalizarea literaturii de specialitate, a materialelor analitice cu

privire la barierele în calea inovării; analiza datelor statistice care reflectă dezvoltarea IMM-urilor inovative în Republica Moldova; evaluarea principalelor clasamente internaționale în care Republica Moldova este prezentă privind situația în domeniul inovațiilor. Datele cercetării au fost expuse prin metoda grafică și tabelară. Datele primare pentru cercetare au fost obținute în baza rezultatelor chestionărilor și interviurilor cu antreprenorii din sectorul businessului mic și mijlociu, desfășurate timp de opt ani în cadrul proiectelor de cercetare ale Institutului Național de Cercetare Economică, cu participarea autorilor [1; 2; 3].

Având în vedere că au fost generalizate și sistematizate barierele existente în calea elaborării și implementării inovațiilor, identificate pe parcursul mai multor ani, cercetarea ne-a permis o analiză mai degrabă calitativă decât cantitativă. Prelucrarea cantitativă a datelor chestionării s-a efectuat prin utilizarea indicelui de percepție. Acesta reflectă modul în care antreprenorii interpretează/percep schimbările ce au avut loc în domeniul respectiv, în principal ca fiind negative sau pozitive. Din calcule au fost excluse răspunsurile în care s-a indicat asupra lipsei de schimbări. Indicele de percepție teoretic se poate schimba de la 0 (minim) până la 100 % (maxim). Valorile indicelui variază: de la 0 la 49 % – predomină evaluările negative referitoare la schimbarea indicatorilor analizați; de la 51 la 100 % – predomină evaluările pozitive referitoare la schimbarea indicatorilor analizați; 50 % – numărul de evaluări pozitive este egal cu numărul celor negative.

REVIZUIREA LITERATURII

Barierile pe care le întâmpină IMM-urile în activitatea de inovare au fost cercetate într-un număr mare de studii naționale și internaționale. Anumite aspecte ale activității de inovare a IMM-urilor din Republica Moldova au fost abordate în publicații științifice, în proiecte de cercetare și rapoarte ale organizațiilor internaționale – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Forumul Economic Mondial, Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite etc. În majoritatea cazurilor, în Republica Moldova cercetările privind activitatea de inovare în IMM-uri se concentrează pe dificultățile IMM-urilor privind finanțarea activității de inovare [4], cooperarea pentru inovare între sectorul privat, sectorul academic și autoritățile publice [5; 6], activitatea infrastructurii de inovare [5; 7], susținerea activității inovaționale și managementul proprietății intelectuale [8].

Cea mai frecventă clasificare a barierele de inovare folosită de mulți autori se bazează pe divizarea în bariere interne și externe [9]. Potrivit acestei clasificări, barierele interne sunt cele provenite din mediul intern al companiei și asupra cărora întreprinderea poate influența incluzând resursele financiare, resursele umane, cultura corporativă ș.a. Pe de altă parte, unele bariere sunt parțial sau complet în afara influenței întreprinderii, având în vedere că apar din mediul extern.

În opinia lui F. Duarte și colab. (2017), barierele în calea inovării se clasifică în funcție de patru factori: economici (lipsa resurselor financiare în interiorul companiei, lipsa surselor de finanțare în exteriorul companiei, costuri de inovare ridicate); de cunoaștere (lipsa personalului calificat, lipsa informației privind tehnologia, lipsa informației privind piețele, dificultate în a găsi parteneri pentru inovare); de piață (piață dominată de întreprinderi consacrate, cerere incertă privind produsele și serviciile noi); motivaționali (lipsa necesității de a inova datorită inovațiilor anterioare, lipsa cererii pentru inovare) [10].

Unele studii relevă că majoritatea întreprinderilor de talie mică sunt, de fapt, puțin inovatoare; se confruntă cu dificultăți în atragerea resurselor financiare, în special a capitalului venture și nu dețin abilitățile manageriale necesare pentru a face față unui proces organizațional complex pe care îl implică activitatea de inovare [11; 12]. În opinia unor autori, barierele cele mai frecvent întâlnite în calea inovației cu care se confruntă IMM-urile europene sunt: lipsa resurselor financiare [12; 13; 14], dificultăți privind accesul la personalul calificat [10; 15], lipsa cunoștințelor privind gestionarea procesului inovațional [12; 14; 16], lipsa motivării de a inova, lipsa cunoștințelor în domeniul pieței de desfacere [10; 17], proceduri administrative anevoioase, reglementări ale statului [17; 18], managementul proprietății intelectuale [19], cererea incertă de produse inovaționale, piața dominată de companii bine stabilite [10], dificultăți în găsirea partenerilor pentru cooperare [10], lipsa de informații despre tehnologiile moderne și lipsa de informații despre piețe [10].

Pe lângă obstacolele comune în calea inovării, IMM-urile din țările mai puțin dezvoltate se confruntă cu bariere adiționale, cum ar fi: lipsa infrastructurii tehnologice, nivelul scăzut de inovare, amplasare nefavorabilă, o conștientizare redusă din partea mediului de afaceri a importanței și contribuției inovațiilor la creșterea competitivității.

În această ordine de idei, în anul 2020, Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite a elaborat un studiu amplu și detaliat consacrat

Tabelul 1

Barierile IMM-urilor în calea inovării identificate în literatura de specialitate

Autori	Bariere în calea inovării
A. Madrid-Guijarro et al. (2009) A. Segarra-Blasco et al. (2008) F. Galia and D. Legros (2004) V. Zimmermann and J. Thoma (2016)	Constrângeri financiare: ▪ accesul dificil la finanțare externă ▪ costuri ridicate de inovare ▪ riscuri economice ridicate ▪ lipsa fondurilor interne
M.J. Silva et al. (2008) A. Madrid-Guijarro et al. (2009) F. Duarte et al. (2017)	Lipsa și accesul dificil la personal calificat: ▪ probleme privind păstrarea personalului calificat ▪ lipsa formării la locul de muncă a angajaților
A. Hadjimanolis (1999) A. Segarra-Blasco et al. (2008) V. Zimmermann and J. Thoma (2016) F. Duarte et al. (2017)	Cunoștințe limitate privind managementul eficient al procesului de inovare: ▪ lipsa cunoștințelor privind managementul proiectelor ▪ lipsa expertizei tehnologice ▪ lipsa educației tehnologice ▪ bariere în găsirea de parteneri
F. Galia and D. Legros (2004)	Rezistența internă la schimbări a firmei; Lipsa motivării de a inova
A. Segarra-Blasco et al. (2008) F. Duarte et al. (2017) F. Galia et al. (2015)	Barierile pieței: ▪ piața dominată de operatori tradiționali ▪ cerere incertă ▪ lipsa cererii de inovare
F. Galia and D. Legros (2004) L.L.J. Meijer et al. (2019)	Obstacole birocratice: ▪ proceduri administrative lungi ▪ legi și reglementări restrictive
Derwent (2000), J. Kitching and R. Blackburn (1998) B. Hall et al. (2015)	Dificultăți în utilizarea sistemului de proprietate intelectuală: ▪ lipsa drepturilor de proprietate intelectuală ▪ timpul necesar pentru depunerea cererilor ▪ informații insuficiente cu privire la relevanța proprietății intelectuale ▪ lipsa sprijinului de stat în procesul de brevetare ▪ costuri ridicate privind obținerea și protecția drepturilor de proprietate intelectuală ▪ costurile obținerii protecției proprietății intelectuale sunt percepute de multe IMM-uri ca depășind beneficiile potențiale

Sursa: elaborat în baza [10; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 21; 22; 23].

politicii de inovare în șase țări din Europa de Est și Caucazul de Sud. Raportul abordează scopul și calitatea politicilor, instituțiilor și proceselor de inovare, identifică realizări și domenii de îmbunătățire pentru fiecare dintre acești piloni și, ceea ce este deosebit de important, oferă recomandări pentru îmbunătățirea situației în domeniul inovării. După cum se constată în acest raport, factorii care limitează sau împiedică inovarea în țările din Europa de Est și Caucazul de Sud se referă la un șir de aspecte, printre care: coordonarea slabă între domeniile de politică relevante pentru inovare; cadrele juridice și instituționale nu sunt suficient de robuste pentru a sprijini în mod eficient politica de inovare; lipsa suportului sistematic pe parcursul diferitor etape de dezvoltare a întreprinderilor, agravată de accesul scăzut la finanțare pentru inovare, limitând eforturile de promovare a inovației; cooperarea limita-

tă dintre actorii sistemului de inovare, în special între știință, mediul academic și sectorul privat [20].

Tabelul 1 prezintă o sinteză a principalelor bariere ale IMM-urilor în calea inovării, identificate în literatura de specialitate.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Autorii acestui articol au participat în ultimii ani, în cadrul proiectelor de cercetare, la organizarea de sondaje și interviuri cu antreprenorii moldoveni în scopul identificării principalelor obstacole pe care le întâmpină întreprinderile mici și mijlocii, inclusiv în elaborarea și implementarea inovațiilor. Rezultatele chestionărilor și interviurilor cu antreprenorii din sectorul businessului mic și mijlociu au relevat existența mai multor bariere în procesul de elaborare și imple-

mentare a inovațiilor. În baza datelor primare, obținute pe parcursul ultimilor ani ca urmare a realizării sondajelor de opinie și interviurilor cu antreprenorii, cu reprezentanții mediului academic și autorităților publice, au fost identificate șapte grupuri principale

de provocări cu care se confruntă sectorul IMM din Republica Moldova în încercarea de a dezvolta sau implementa inovații la întreprinderi. De asemenea, barierele identificate au fost divizate în bariere interne și externe (figura 1).

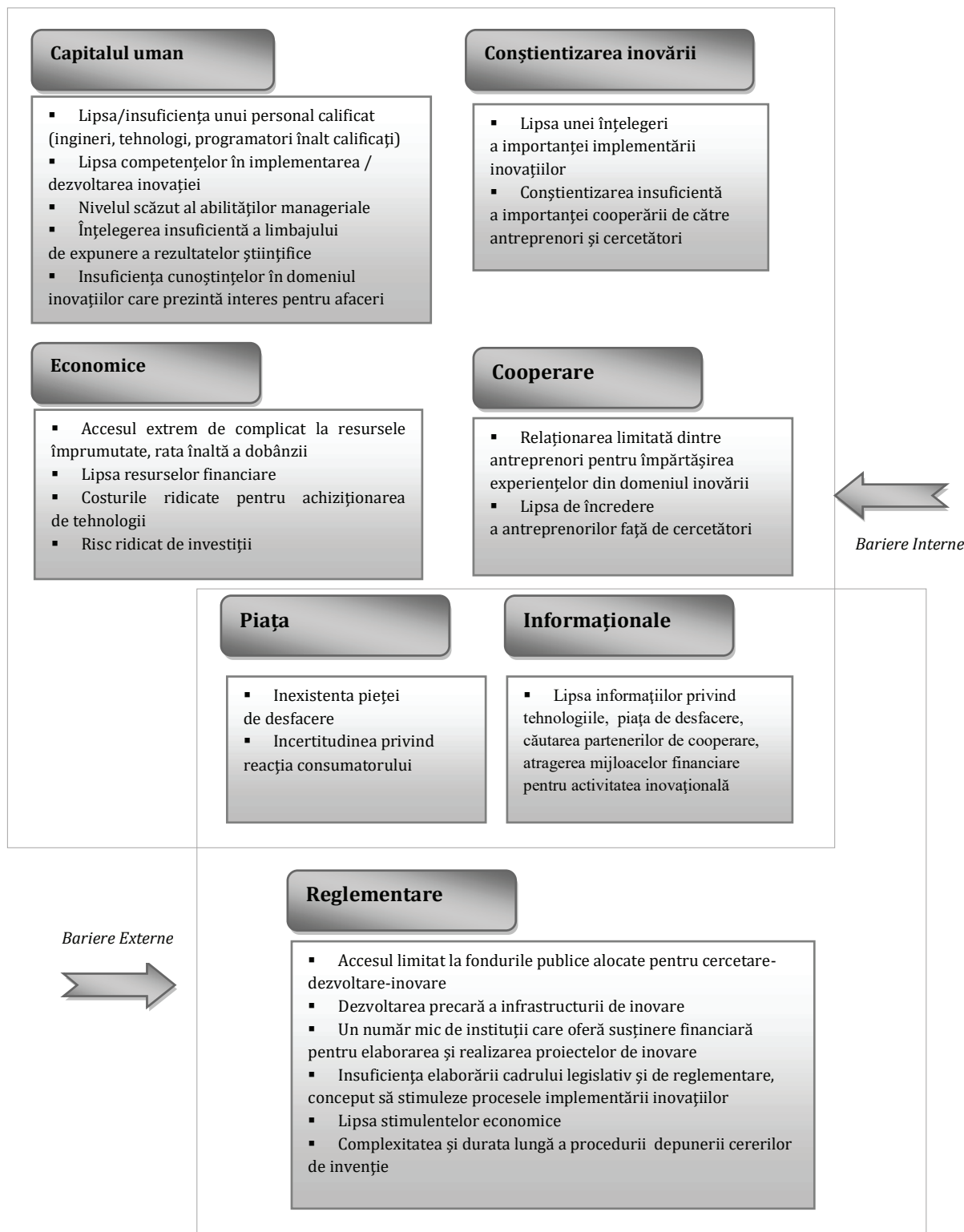

Figura 1. Bariere interne și externe în calea inovării IMM-urilor din Republica Moldova.

Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor chestionării antreprenorilor.

Bariere de natură economică/financiară. De-a lungul mai multor ani, lipsa resurselor financiare a rămas un obstacol major, în opinia antreprenorilor moldoveni, care împiedică dezvoltarea activităților inovatoare ce țin de elaborarea și implementarea inovațiilor, achiziționarea utilajelor și tehnologiilor performante, inclusiv înregistrarea obiectelor de proprietate intelectuală. Spre exemplu, circa 48 % dintre antreprenorii chestionați au evidențiat ca pe un obstacol serios cheltuielile financiare necesare pentru obținerea titlurilor de protecție a obiectelor de proprietate intelectuală [1].

Această stare a lucrurilor este agravată și de faptul că pentru IMM-uri este anevoios să acceseze un credit bancar la rate ale dobânzii destul de mari, având în vedere, în special, că activitatea de inovare implică un grad înalt de risc și de incertitudine, iar rezultatele sunt greu de anticipat. Antreprenorii nu sunt întotdeauna pregătiți să-și riște mijloacele financiare proprii și să investească în afaceri inovatoare, deoarece chiar în condițiile susținerii financiare „fiecare proiect de transfer tehnologic presupune investirea resurselor financiare proprii și implică un anumit grad de risc” [2]. Pornind de la faptul că antreprenorii nu dispun de resurse financiare suficiente, achiziționarea echipamentelor și tehnologiilor noi, costul cărora este destul de ridicat, potrivit antreprenorilor, reprezintă o provocare serioasă pentru businessul mic și mijlociu.

Bariere privind disponibilitatea și calificarea capitalului uman. Orice activitate de inovare de succes implică existența unui capital uman care dispune de competențe, atât tehnice, cât și manageriale. Lipsa competențelor și abilităților corespunzătoare vor împiedica întreprinderile să absoarbă cunoștințele noi, implicit să elaboreze sau să implementeze produse, procese, modele de afaceri noi.

După cum demonstrează rezultatele sondajelor și interviurilor cu antreprenorii, realizate pe parcursul mai multor ani, un obstacol destul de serios în dezvoltarea și implementarea inovațiilor vizează capitalul uman și calificarea acestuia. Una dintre constrângerile cu care se confruntă participanții în realizarea activităților de inovare se referă la dificultăți de căutare a lucrătorilor cu calificările necesare. Potrivit antreprenorilor, în scopul elaborării și implementării inovațiilor există necesitatea în diferite categorii de personal. De asemenea, se observă o lipsă a personalului calificat (ingineri, tehnologi, programatori înalt calificați), care ar putea implementa noi tehnologii și procese în producție și management. Întreprinzătorii înșiși prezintă un potențial redus de inovare și menționează că nu dispun de cunoștințe suficiente în domeniul inovațiilor, întâmpină dificultăți în înțelegerea limbajului de expunere a rezultatelor științifice care ar putea fi implementate, le lipsesc abilitățile manageriale necesare în vederea gestionării proiectelor de inovare, inclusiv întâmpină dificultăți în gestionarea mai multor proiecte în același timp [2].

Această imagine este, de fapt, confirmată și de rezultatele clasamentelor internaționale. Potrivit Rapoartelor Globale de Competitivitate (2017, 2018, 2019), Republica Moldova ocupă în continuare poziții destul de dezavantajoase în ceea ce privește indicatorii care reflectă componenta de resurse umane. Astfel, țara noastră se poziționează printre ultimele locuri în clasament la indicatorul *ușurința de a găsi angajați calificați* (locul 136), *calitatea formării profesionale, competențele absolvenților*. Din perspectiva scorurilor acumulate, potrivit Forumului Economic Mondial, în anul 2019 Republica Moldova acumulează un scor de doar 3,2 din 7 la indicatorul privind *ușurința de a găsi*

Tabelul 2

Indicatorii care caracterizează capitalul uman din Republica Moldova: clasamentul „Indicele Global al Competitivității”

Indicatorul	Unitatea de măsură	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2019
Gradul de formare a personalului (1-7)	Poziția	126	117	112
	Valoare	3,2	3,4	3,6
Calitatea formării profesionale	Poziția	...	117	114
	Valoare	...	3,4	3,5
Competența absolvenților	Poziția	...	115	106
	Valoare	...	3,5	3,6
Abilități digitale la populația activă	Poziția	...	57	55
	Valoare	...	4,4	4,5
Ușurința de a găsi angajați calificați	Poziția	...	135	136
	Valoare	...	3,2	3,2

Sursa: [24; 25; 26; 27].

angajați calificați. Indicatorii care caracterizează competențele forței de muncă, de asemenea, au acumulat un scor destul de scăzut: 3,2-3,5 din 7.

Constrângerile privind disponibilitatea forței de muncă care ar corespunde cerințelor angajatorilor sunt confirmate și de studiile Băncii Mondiale și ale Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Lipsa accesului la competențele necesare reprezintă un obstacol semnificativ pentru activitatea de inovare în Moldova. Potrivit unui sondaj efectuat de BERD în anul 2019, neconcordanța competențelor este enunțată drept o constrângere de bază în calea gestionării afacerilor în Moldova, circa 20 % dintre companii au indicat-o ca pe un obstacol (comparativ cu media mai mică de 10 la sută în grupul comparabil al țărilor din Europa și Asia Centrală) [28]. Această problemă este agravată și de ratele înalte de emigrare printre tinerii moldoveni, de descreșterea semnificativă a numărului studenților universitari în ultimii ani, care s-a redus cu circa 20 % în decurs de doar doi ani, de necorelarea în mare parte a curriculumului cu profilul ocupațional, de o informare insuficientă despre piața muncii pentru studenți și cei care sunt în căutarea unui loc de muncă [29].

Cooperarea în vederea implementării/elaborării inovațiilor. Cooperarea insuficientă a mediului universitar/de cercetare cu mediul de afaceri este, de asemenea, unul dintre factorii principali care împiedică dezvoltarea activităților inovatoare, confirmată de rezultatele chestionării antreprenorilor și de interviurile cu reprezentanții mediului de afaceri, ale mediului de cercetare și academic, realizate în ultimii ani.

Printre principalele constrângeri cu care se confruntă IMM-urile în vederea dezvoltării relațiilor de colaborare, pot fi menționate:

- Lipsa informației despre existența anumitor rezultate științifice, precum și lipsa abilităților de a le găsi. În plus, unii antreprenori „nu știu despre acele

programe și granturi, care pot fi obținute prin colaborarea cu comunitatea științifică”. Acest obstacol se referă atât la factorii externi, reflectat prin faptul că nu există suficientă informație despre realizările științifice care ar prezenta interes pentru activitatea antreprenorială, cât și la cei interni care împiedică activitatea de inovare a IMM-urilor, reflectat prin lipsa cunoștințelor și abilităților capitalului uman.

- Încrederea scăzută față de cercetători și rezultatele activității lor. Unul dintre antreprenori a adus următorul exemplu: „Întreprinderea a purtat discuții cu un cercetător în vederea elaborării unui produs nou, și anume a prafului de fructe. Cooperarea s-a realizat în formă de consultări individuale. În cazul în care proiectul ar fi fost dezvoltat, s-ar fi creat un parteneriat dintre întreprindere și cercetător (constituirea unei întreprinderi comune). Însă cooperarea nu a finalizat cu implementarea rezultatelor științifice și crearea produsului nou, din cauza neîncrederii antreprenorului în argumentele aduse de cercetător”. Antreprenorii nu au încredere în rezultatul interacțiunii cu cercetătorii și consideră că „în instituțiile științifice/universități totul este excesiv de teoretizat și nu există elaborări practice”.

- Antreprenorii autohtoni, în general, nu conștientizează pe deplin că implementarea rezultatelor cercetărilor contribuie la creșterea competitivității afacerilor lor.

Nivelul redus al cooperării dintre business și alte organizații este confirmat și de datele statistice ale BNS privind cercetarea activității de inovare în întreprinderile din industrie și servicii, dar și de unii indicatori ai clasamentelor internaționale. Potrivit BNS, inovarea din sectorul de afaceri se bazează în mare parte pe achiziționarea de echipamente și de tehnologii străine și se caracterizează printr-un nivel scăzut de cooperare cu mediul de cercetare. Doar 5 % dintre întreprinderile inovatoare tehnologice au indicat cooperarea

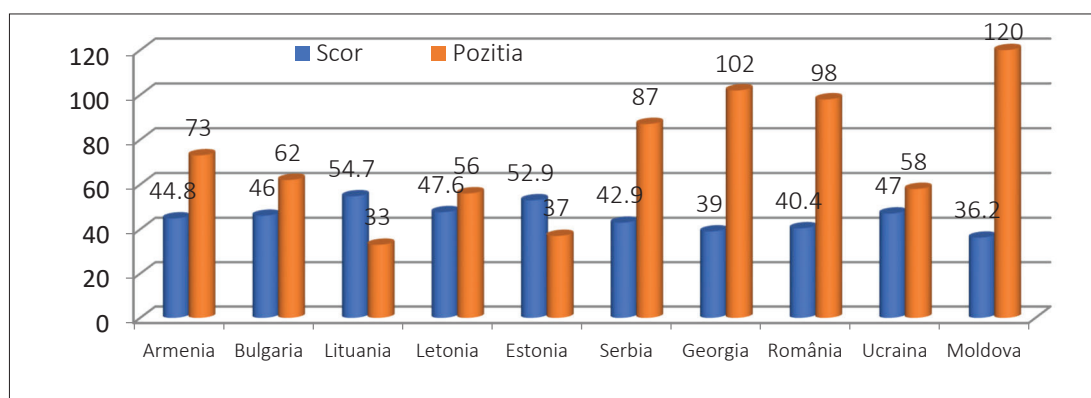

Figura 2. Colaborarea dintre mai multe părți interesate, 2019 (scor: de la 0 la 100).

Sursa: elaborat în baza [27].

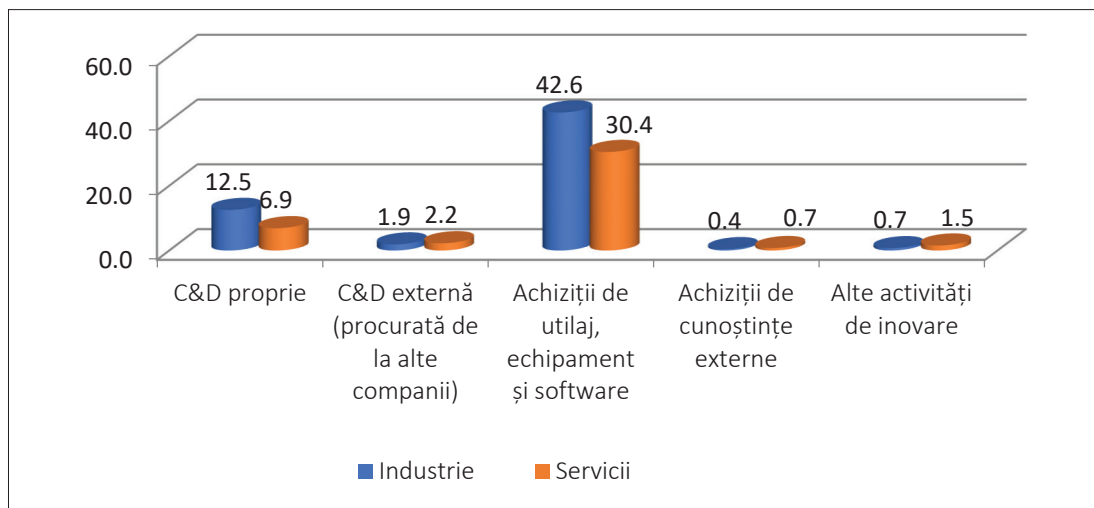

Figura 3. Structura cheltuielilor asociate cu inovarea ale întreprinderilor din industrie și servicii, 2020 (% din cheltuielile totale pentru inovare).

Sursa: elaborat de autor în baza [30].

cu universitățile și instituțiile de cercetare. Printre partenerii de cooperare ai întreprinderilor inovatoare tehnologice predomină furnizorii de echipamente, materiale, componente sau software (31 %), urmați de clienți sau cumpărători (26 %), alte întreprinderi (14 %) și alte tipuri de cooperare (24 %) [30].

Potrivit Raportului Global de Competitivitate din 2019, Republica Moldova se plasează la coada clasamentului în ceea ce privește intensitatea colaborării dintre universități și industrie în domeniul de cercetare, poziționându-se pe locul 120 cu un scor de doar 36,2 puncte (din 100), cu mult în urma țărilor din regiune.

Datele BNS privind cheltuielile asociate cu inovarea ale întreprinderilor din industrie și servicii indică, în mare măsură, cooperarea redusă asociată cu cercetarea și dezvoltarea businessului cu mediul universitar și de cercetare, având în vedere că doar 0,4 la sută dintre cheltuielile întreprinderilor din industrie pentru activitatea de inovare, respectiv 0,7 % dintre cheltuielile firmelor ce prestează servicii sunt alocate pentru achiziționarea de cunoștințe externe.

Lipsa informației. Printre principalele constrângeri cu care se confruntă IMM-urile, legate de lipsa de informații, în vederea dezvoltării și implementării inovațiilor, pot fi menționate [2]:

- lipsa de informații despre tehnologiile sau piețele de desfacere;
- informații insuficiente cu privire la implementarea inovațiilor. Atât oamenii de știință, cât și reprezentanții afacerilor au indicat nevoia de informații atunci când caută un partener de afaceri;
- lipsa informației privind atragerea mijloacelor financiare pentru activitatea inovațională.

E important de menționat că lipsa de informații referitoare la tehnologiile noi, precum și dificultatea de a găsi parteneri de cooperare pot fi determinate, în mare parte, de lipsa unui personal calificat care ar deține cunoștințele și abilitățile necesare. În acest sens, după cum au menționat unii autori [16], deținerea de personal calificat este decisivă în procesele de inovare, pentru că informația, cunoașterea pieței, tehnologiile noi și oportunitățile de a stabili activități de cooperare vor depinde de managementul acestuia. Astfel, capitalul uman, precum a menționat și R. Mohnen și L.H. Röller (2015), este un factor esențial, complementar cu alți factori de obstacol în calea inovării [31].

Reglementare. Generalizarea rezultatelor sondajelor și interviurilor cu antreprenorii, realizate pe parcursul mai multor ani, a scos în evidență următoarele constrângeri cu privire la cadrul de reglementare cu care se confruntă IMM-urile în activitatea inovațională:

- accesul limitat la fondurile publice, alocate pentru cercetare-dezvoltare-inovare;
- dezvoltarea insuficientă a infrastructurii de inovare, cum ar fi: parcuri științifico-tehnologice, incubatoare de inovare, clustere etc.;
- numărul mic de instituții care oferă susținere financiară pentru elaborarea și realizarea proiectelor de inovare;
- susținerea insuficientă din partea statului;
- caracterul precar al cadrului legislativ și de reglementare menit să stimuleze procesele implementării inovațiilor în cadrul întreprinderilor;
- lipsa stimulentei economice pentru antreprenori de a implementa inovații;
- complexitatea și durata exagerată a procedurii depunerii cererilor de invenție.

În privința cadrului legislativ și de reglementare precar este relevant exemplul incubatoarelor create pe lângă universități, dat fiind că legislația nu permite producerea și comercializarea produselor în astfel de incubatoare. În consecință, de exemplu, Incubatorul „Politehnica” din cadrul Centrului Științific de Instruire și Transfer Tehnologic în Industria Alimentară are atribuția: (1) să pregătească specialiști în tehnologia prelucrării laptelui, dar fără dreptul de a produce și vinde; (2) să elaboreze sortimente noi, respectiv, documentația procesului tehnologic, dar fără dreptul de a produce și comercializa [2].

În aceeași ordine de idei, după cum arată chestionarele din anul 2020, complexitatea și durata exagerată a procedurii depunerii cererilor de invenție reprezintă o provocare pentru antreprenori: circa 44 % dintre antreprenorii chestionați au atras atenția asupra duratei mari a procedurii de obținere a titlurilor de protecție a obiectelor de proprietate intelectuală, respectiv 37,3 % consideră această procedură destul de complicată [1].

Deși în ultimul deceniu au fost adoptate o serie de documente strategice și acte normative care vizează încurajarea mediului de afaceri și inovațiile, nu există deocamdată o viziune strategică cuprinzătoare în documentele de politică privind integrarea acestor două domenii. Cadrul strategic de bază al Republicii Moldova în domeniul cercetării, dezvoltării și inovării, format din Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020–2023, se axează, în mare parte, pe cercetarea în sectorul public, dar nu și pe susținerea inovării în sectorul de afaceri.

O evaluare a eficienței implementării Strategiei inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013–2020 „Inovații pentru competitivitate” este în mare măsură legată de lipsa unei viziuni clare privind rolul și locul unor instituții în sistemul de inovare, precum și modul de coordonare al acestuia; neconcordanța dintre instituțiile responsabile de realizarea acțiunilor și instituțiile care efectiv au fost implicate în realizarea acțiunilor respective; suprapunerea parțială a planului de acțiuni privind implementarea Strategiei inovaționale cu planurile de acțiuni ale altor documente de politici; lipsa sau insuficiența obiectivelor definite/acțiunilor prevăzute pentru problemele și nevoile identificate în Strategia inovațională.

Totodată, evaluarea implementării Strategiei inovaționale relevă că mai mult de jumătate dintre țintele intermediare care puteau fi estimate nu au fost atinse, semnalând faptul că sprijinul public pentru inovare nu a avut o contribuție semnificativă în stimularea elaborării și implementării inovațiilor în sectorul privat. De asemenea, evaluările externe reflectă natura

fragmentată a politicii de inovare, care necesită o mai bună orientare strategică și coordonare [20].

Piața. Printre constrângerile referitoare la piața de desfacere, cu care se confruntă IMM-urile în activitatea de inovare, au fost menționate următoarele:

- inexistența pieței de desfacere;
- incertitudinea privind reacția consumatorului la un produs/serviciu nou.

Activitatea de inovare este mereu însoțită de incertitudini, punând în dificultate antreprenorii din cauza unor situații create în afara controlului lor, cum ar fi reacția consumatorului la un produs nou. Subliniem însă că o cunoaștere insuficientă a pieței e cauzată și de lipsa specialiștilor, precum și de lipsa abilităților și cunoștințelor necesare [2].

Conștientizarea inovării. Este de menționat că antreprenorii nu apreciază inovațiile drept factor important de creștere sau menținere a nivelului competitivității businessului. Există o înțelegere insuficientă a importanței implementării inovațiilor de către IMM-uri, precum și o conștientizare superficială a rolului cooperării în vederea implementării/elaborării inovațiilor.

Elocvente în acest sens sunt datele BNS privind activitatea de inovare în întreprinderi, potrivit căreia în perioada 2019–2020 doar 448 dintre 3 557 de întreprinderi cercetate desfășoară o activitate de inovare, ceea ce reprezintă circa 12,6 % din numărul total de întreprinderi incluse în cercetare, dovadă că activitatea de inovare în cadrul întreprinderilor este destul de modestă.

Opinia antreprenorilor referitoare la schimbarea situației în domeniul inovațiilor în perioada 2013–2021. Antreprenorii, conform chestionarelor, au avut posibilitatea să evalueze schimbarea principalelor componente care determină mediul de afaceri în Republica Moldova, evidențiind inovația ca pe o componentă separată. În anii 2019–2021, în opinia majorității relative a antreprenorilor, situația în domeniul elaborării și implementării inovațiilor per ansamblu s-a îmbunătățit ușor. Indicele de percepție a constituit 54,4 %, ceea ce arată predominarea evaluărilor pozitive asupra celor negative. Adică, dintre toți respondenții care s-au pronunțat asupra schimbării factorilor ce caracterizează componenta inovațiilor, 12,9 % au accentuat existența schimbărilor pozitive, cca 10,8 % presupun că situația s-a înrăutățit, iar o pondere relativ mare de antreprenori consideră că situația nu s-a schimbat (76,3 %).

Acești indici (referitori la anii 2019–2021) relevă o evaluare mai pozitivă a schimbării componentei inovațiilor în comparație cu perioada 2011–2013, când valoarea indicelui de percepție a constituit doar 34 %.

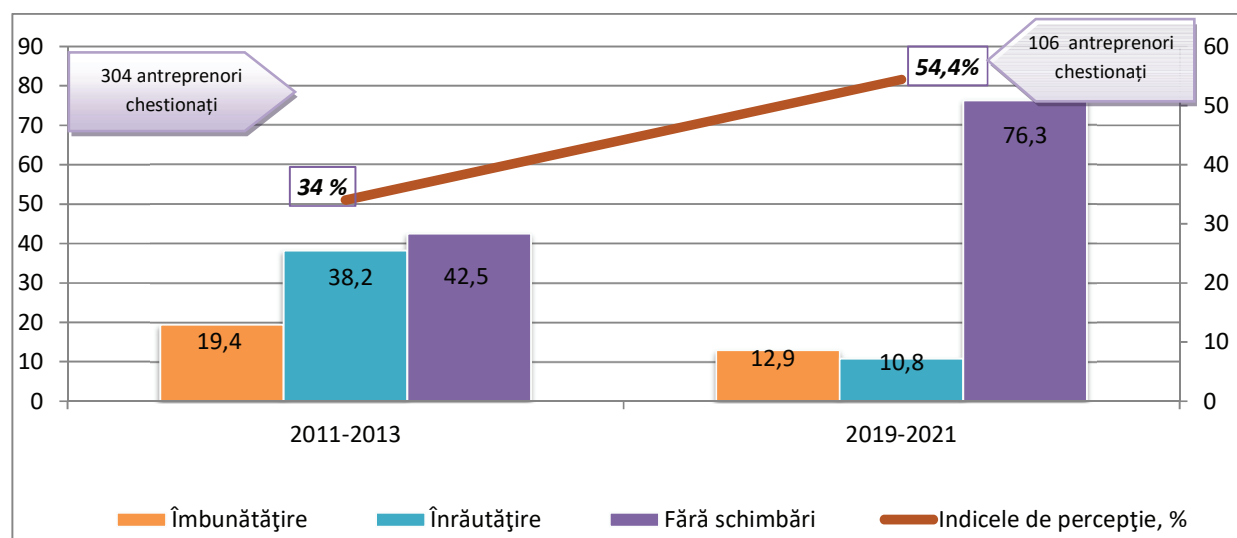

Figura 4. Opiniile antreprenorilor referitoare la schimbarea situației în domeniul inovațiilor, %.

Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor chestionării antreprenorilor [1; 3].

Adică, în ultimii opt ani indicele menționat a crescut cu 20,4 p.p. Totodată, în acest interval de timp 2013–2021, neesențial, dar s-a redus ponderea antreprenorilor care au menționat îmbunătățirea situației în domeniul elaborării și implementării inovațiilor (de la 19,4 % în 2013 la 12,9 % în 2021) s-a redus ponderea respondenților care au remarcat înrăutățirea situației, în schimb a crescut semnificativ ponderea respondenților care nu au sesizat nicio schimbare în domeniul respectiv (de la 42,5 % în 2013 la 76,3 % în 2021). Astfel, în pofida efortului depus de guvern, reflectat prin adoptarea unui șir de documente strategice și acte normative care vizează stimularea implementării și dezvoltării inovațiilor și sprijinirea IMM-urilor, antreprenorii în mare parte nu au sesizat schimbări esențiale în ultimul deceniu în ceea ce privește elaborarea și implementarea inovațiilor.

CONCLUZII

În Republica Moldova activitatea de inovare a IMM-urilor rămâne destul de modestă, situația în domeniu practic nu s-a îmbunătățit în ultimii ani în pofida măsurilor și acțiunilor de ameliorare a mediului de afaceri și de promovare a inovației la nivel național.

Această constatare este confirmată de: i) rezultatele analizei datelor statistice privind inovarea în IMM-uri, potrivit căreia activitatea de inovare a IMM-urilor nu este foarte extinsă, totodată înregistrând tendințe de diminuare a numărului de întreprinderi cu activitate de inovare; ii) indicatorii clasamentului internațional Global Competitiveness Index, potrivit căruia Republica Moldova se poziționează la coada clasamentului, acumulând scoruri destul de modeste

la indicatori care au un impact direct asupra activității de inovare, cum ar fi: intensitatea colaborării dintre universități și industrie, indicatorii care caracterizează capitalul uman; iii) rezultatele chestionării antreprenorilor, care au indicat asupra existenței unei serii de constrângeri în activitatea de inovare.

Barierile în calea activității inovatoare indicate de manageri au fost divizate în externe și interne, fiind grupate convențional în șapte categorii: capitalul uman, economice, informaționale, reglementare, cooperare, piața, conștientizarea inovării (necesitatea de a inova). Analiza barierelor întâmpinate de antreprenori pe parcursul mai multor ani a scos în evidență predominanța barierelor interne față de cele externe. Astfel, cele mai răspândite bariere sunt cele legate de capitalul uman – disponibilitatea specialiștilor, lipsa cunoștințelor, lipsa unor competențe și abilități, reticența față de inovare, o conștientizare slabă a necesității de a inova; lipsa resurselor financiare și dificultatea accesării acestora; lipsa de informații în vederea dezvoltării și implementării inovațiilor care ar putea fi relaționate, în mare parte, de insuficiența cunoștințelor și competențelor necesare ale forței de muncă.

Totodată, antreprenorii se confruntă cu provocări ce țin de mediul extern al companiei și asupra cărora nu pot influența, cum ar fi: insuficiența elaborării cadrului legislativ și de reglementare, conceput să stimuleze procesele implementării inovațiilor; lipsa stimulentele economice; dezvoltarea insuficientă a infrastructurii de inovare; complexitatea și durata lungă a procedurii depunerii cererilor de invenție. În mare parte antreprenorii nu au sesizat schimbări esențiale în ultimul deceniu în ceea ce privește elaborarea și implementarea inovațiilor.

BIBLIOGRAFIE

1. INCE. Evaluarea multidimensională și dezvoltarea ecosistemului antreprenorial la nivel național și regional în vederea impulsionalității sectorului IMM în Republica Moldova, Raport științific, 2021 (cu cifrul 20.80009.0807.38), coord. N. Vinogradova.
2. INCE. Analiza posibilităților și constrângerilor în consolidarea parteneriatului dintre IMM-uri, instituțiile publice și mediul de cercetare în vederea creșterii competitivității afacerilor. Raport științific, 2014. Coord. E. Aculai.
3. INCE. Cercetarea procesului de creare a parteneriatului public-privat, identificarea factorilor, evaluarea formelor și direcțiilor de dezvoltare a acestuia. Raport științific, 2013, Coord. E. Aculai.
4. Cuciureanu Gh., Minciuna V. Politica inovării în Republica Moldova în contextual angajamentelor Uniunii Inovării. În: *Economie și Sociologie*, 4, 2014, 104-110.
5. Ganea V., Bujor O. Politica inovatională și factorii actuali de creștere economică: interacțiune și integrare. În: *Akademios*, nr. 3, 2014, 56-62.
6. Stratan A., Novac A. & Vinogradova N. Cooperation for Innovation: Opportunities and Challenges for SMEs (The Case of the Republic of Moldova). *LUMEN Proceedings*, 14, 2020, 01-20, <https://doi.org/10.18662/lumproc/ibimage2020/01>
7. Crudu R., Petrici M. Characteristics of the Technology Transfer Processes in the Republic of Moldova: SME Case Study. *CSEI Working Paper Series*, Issue 7, December 2017, [online] https://csei.ase.md/wp/files/issue7/Crudu_Petrici_WP_Issue_7.pdf (consultat: 3.05.2023).
8. Badir I. Proprietatea intelectuală în sprijinul întreprinderilor mici și mijlocii. În: *Intellectus*, 1, 2013, Chisinau, 38-45.
9. Piatier A. *Barriers to Innovation*. Frances Pinter, London. 1984.
10. Duarte E., Madeira M.J., Moura D. C., Carvalho J., & Moreira J.R.M. Barriers to innovation activities as determinants of ongoing activities or abandoned. In: *International Journal of Innovation Science*, 9 (3), 2017, 244-264, <https://doi.org/10.1108/IJIS-01-2017-0006>
11. Storey D.J. *Understanding The Small Business Sector* (1st ed.). Routledge, 1994, <https://doi.org/10.4324/9781315544335>
12. Zimmermann V. and Thoma J. SMEs face a wide range of barriers to innovation – support policy needs to be broad-based, KfW Research. In: *Focus on Economics*, no. 130, 20 June 2016.
13. Madrid-Guijarro A., Garcia D. and Van Auken H. Barriers to Innovation among Spanish Manufacturing SMEs. *Journal of Small Business Management*, 47, 2009, 465-488. <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2009.00279.x>
14. Segarra-Blasco A., Garcia-Quevedo J., & Teruel-Carrizosa M. Barriers to innovation and public policy in Catalonia. In: *International entrepreneurship and management journal*, 4(4), 2008, 431-451.
15. Silva M.J., Leitão J. & Raposo M. Barriers to innovation faced by manufacturing firms in Portugal: how to overcome it for fostering business excellence? *International Journal of Business Excellence*, 1(1-2), 2008, 92-105.
16. Hadjimanolis A. Barriers to innovation for SMEs in a small less developed country (Cyprus). In: *Technovation*, 19(9), 1999, 561-570. [https://doi.org/10.1016/S0166-4972\(99\)00034-6](https://doi.org/10.1016/S0166-4972(99)00034-6)
17. Meijer L.L.J. & Huijben J.C.C.M. & van Boxstael A. & Romme A.G.L. Barriers and drivers for technology commercialization by SMEs in the Dutch sustainable energy sector. In: *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Elsevier, vol. 112(C), 2019, 114-126.
18. Galia F. and Legros D. Complementarities between obstacles to innovation: evidence from France. *Research Policy*, volume 33, issue 8, 2004, 1185-1199.
19. Hall B, Moncada Paterno` Castello P, Montresor S, Vezzani A. Financing constraints, R and D investments and innovative performances: new empirical evidence at the firm level for Europe. In: *Economics of Innovation and New Technology* 25 (3), 2016. p. 183-196, <https://doi.org/10.1080/10438599.2015.1076194>
20. UN Innovation for Sustainable Development: Review of Moldova, 2021, [online] https://unece.org/sites/default/files/2022-02/I4SDR_MOLDOVA_2021_web_full%2Bcover.pdf (consultat: 15.05.2023).
21. Galia F. Obstacles to innovation and firms innovation profiles: are challenges different for policy makers? 2015, 90-96, <https://doi.org/10.4995/ICBM.2015.1287>
22. Derwent. Dismantling the barriers: a Pan-European survey on the use of patents and patent information by small and medium-sized enterprises, 2000.
23. Kitching J. and Blackburn R. Intellectual property management in the small and medium enterprise (SME). In: *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 5, no. 4, 1998, 327-335, <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006797>
24. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2016–2017*, Geneva, [online] http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (consultat: 15.12.2021).
25. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2017–2018*, Geneva, [online] <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (consultat: 15.12.2021).
26. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva, [online] <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (consultat: 15.12.2021).
27. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2019*, Geneva, [online] <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019> (consultat: 15.12.2021).
28. BERD (Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare). *Studiul mediului de afaceri și performanței în*

treprinderilor/ Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS V), Profil de țară, Moldova, 2019, [online] <https://www.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/country/Moldova-2019.pdf> (consultat: 12.12.2021).

29. Banca Mondială. Susținerea stabilității și revitalizarea creșterii. Note de politici, Moldova 2019.

30. BNS. Rezultatele activității de inovare a întreprinderilor în Republica Moldova, 2021, [online] https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-activitatii-de-inovare-a-intreprinderilor-in-republica-moldova-in-an-9794_3517.html (consultat: 3.03.2023).

31. Mohnen P, Röller L.-H. Complementarities in innovation policy, European Economic Review, Volume 49, Issue 6, 2005, 1431-1450, <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2003.12.003>

NOTĂ. Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectelor de cercetare finanțate de la bugetul de stat al Republicii Moldova, inclusiv în cadrul proiectului: *Evaluarea multi-dimensională și dezvoltarea ecosistemului antreprenorial la nivel național și regional în vederea impulsiei sectorului IMM în Republica Moldova* (cifru 20.80009.0807.38), 2020–2023).

Teodor Buzu. *Părăsirea cuibului*, 2012, acrilic, pânză, 100 × 120 cm.